رەزا حەمە، شاعیری غوربەت و تەنهایی و خۆشەویستی ... ئەردەڵان عەبدوڵڵا

لە کۆتایی هەشتاکاندا مامۆستا برایم خەیاتی نەمر، گۆرانی «ئێمە گیانلێکین لەدوو جەستەدا» بڵاوکردەوە. پاش ماوەیەك ئەو گۆرانییەبووە وێردی سەر زمانی هەموو خەڵکی، گۆرانییەکە چ ئاوازەکەی و چ دەنگە خۆشەکەی مامۆستا جوانی گەورەی پێوەدیار بوو، بەڵام لەهەمووی سەرنجراکێشتر بەلای منەوە، شیعری گۆرانییەکەبوو، کە لێوانلێوبوو لەجوانیی و داهێنان. پاش راپەڕینیش گۆرانییەکی تر زۆر باوبوو ئەویش گۆرانی» لەهەوری کوردستان خوێن دەبارێت» کاوە حەمە ساڵح وتبووی، ئەمەش لەناو خەڵکیدا زۆرباوبوو، بەڕاستی لەمەشدا چ ئاواز وموزیك و دەنگە خۆشەکەی کاك کاوە، مایەی سەرنجی خەڵکی بوو، بەڵام لەهەمووی گرنگتر دەقی شیعرەکەبوو، کە گوزارشتی لەژیانی ناخۆشی گەلەکەمان دەکرد.

من زیاتر هۆگری دەقە شیعرییەکانی ئەم گۆرانیانە وکۆمەڵێك گۆرانی تربووم وشاعیرەکەم نەدەناسی، هەتا لەبۆنەیەکدا لەساڵی2007 لەئەڵمانیا بەم شاعیرە هەست ناسکە ئاشنابووم، کە ئەویش»رەزا حەمە«یە.

رەزا حەمە

بەداخەوە ماوەی چەند ساڵێکە شیعر لەوڵاتی ئێمە رووبەڕووی قەیران بۆتەوە، هۆکارەکەشی زیاتر بۆ نەبوونی دەقی شیعری جوان و کەمی خوێنەری شیعر دەگەڕێتەوە. هەرچەندە لەئێستادا نەك شیعر بگرە کتێبیش لەقەیرانی گەورەدایە، چونکە خوێنەرمان کەمە.

رەزا حەمە یەکێکە لەو هەوڵانەی کە دووبارە خەریکە شیعری کوردی لای خوێنەر شیرین دەکاتەوە. ئەم شاعیرە هەرچەندە ماوەی زیاتر لە سی ساڵێك دەبێت خەریکی شیعر نووسینە، بەڵام بەداخەوە کەمتر لەمیدیای کوردی گرنگی بەشیعرەکانی دراوە. لەوانە بێت زۆربەمان گوێمان لەگۆرانییەکان بووە کە شیعری رەزا حەمەبوون، بەڵام کەم کەس دەزانێت کە ئەو شاعیرە کێیە، لەمەشدا زۆرجار گۆرانی زوڵم لەشاعیر دەکات، هەرچەندە هەندێکجاریش وەکو هاندەرێك بۆ شاعیر وایە.

هەرچەندە لەمەشدا شاعیر کەمێك رۆڵی هەیە، بۆ نموونە ماوەی چەندین ساڵە تەنها یەك دیوانی شیعری چاپکردووە کە ئەوەش لەئێستادا

نوسخەی نەماوە، من خۆم ئەو دیوانەیم دەستنەکەوت، نازانم بۆچی شاعیر هەوڵی چاپکردنی شیعرەکانی نادات؟ هەربۆیە ناچاربووم بۆ ئەم وتارەم پشت ببەستم بە واڵی تایبەتی خۆی لەفەیسبووك و سیدییەك کە پێش چەندساڵێك خۆی پێشکەشی کردم، کۆمەڵێك شیعری خۆی تێدایە.

رەزا حەمە شیعری بۆ « نیشتمان، خۆشەویستی، غوربەت، غەریبی، ژن» نووسیوە. جگە لەوەش کۆمەڵێك شیعری سیاسیشی هەیە، کە زۆربەیان دەچنە قاڵبی رەخنەی سیاسییەوە. لە هەمووی گرنگتر بەلای منەوە، شیعرەکانییەتی کە بۆ « ژن، غەریبی، غوربەت و خۆشەویستی» نووسیوێتی. کە هەر هەموویان لێوانلێون لەجوانی و داهێنان.

دیارە ئەوە زمانە کە شاعیر لەخەڵکی ئاسایی جیا دەکاتەوە، خەڵکی ئاسایی زمان تەنها بۆ پەیوەندیکردن و مامەڵەکردن لەگەڵ یەکتریدا بەکاردەهێنن، بەڵام زمان لای شاعیر جگە لەم وەزیفەیە، وەزیفەیەکی تری هەیە کە ئەویش داهێنانی پەیڤی جوان و ئەدەبییە. لە لایەکی ترەوە پێدەچێت ئێمە کاتێك پارچە شیعرێك دەخوێنینەوە، هەمان هەستی شاعیرمان هەبێت، بەڵام ئەوەی کە شاعیر لەئێمە جیادەکاتەوە، فۆرمی نووسین و ئاخافتنەکەیەتی، ئەوە ئەو فۆرمەیە کە شاعیر دەتوانێت بیداتە وشە وبەرگێکی جوانی پێشکەش بکات، بەڵام خەڵکی ئاسایی ناتوانێت ئەوکارە بکات.

خۆشەویستی

هەمیشە شیعری خۆشەویستی بەشێکی گرنگی کاری شاعیران پێکدەهێنێت، کەم شاعیریش هەیە لەم بوارەدا سەرکەوتوو بووبێت، لێ بەبڕوای من رەزاحەمە لەم بوارەدا چەند دەقێکی شیعری زۆر جوانی هەیە، کە گوزارشت لەرۆحێکی خۆشەویستی پاك و بێگەرد دەکات، بەتایبەتی شیعری»ئێمە گیانێکین لەدوو جەستەدا»کە یەکێکە لەشیعرە جوانەکانی.

ئێمە گیانێکین لەدووجەستەدا
وەك شیعر و ئاواز لەیەك بەستەدا
دونیا ناتوانێت لێکمان کاتەوە
مەگەر خوا بۆخۆی بمانباتەوە
ئێمە پەردەوەردەی یەك خۆڵ وئاوین
بۆیەك مەبەست و بۆ یەك پێناوین
لەناو یەکتردا تواوینەوە
رێبواری یەك رێین جیا نابینەوە
پەیمانداوە تا لە ژیندا بین
بۆ تەنها ساتێك بۆ یەکتر نابین
ئەگەر لەو دونیاش زیندوو بینەوە

هەروەکو ئێستا یەك دەگرینەوە

غەریبی

من شیعری زۆر شاعیرانم خوێندۆتەوە کە لەبارەی غەریبییەوە نووسیویانە، بەڵام شیعرەکانی رەزاحەمە لەمبارەیەوە زۆر تایبەتن. تۆ کاتێك کە شیعرەکانی دەخوێنیتەوە، راست هەست بەو زامانە دەکەیت کە کەسێکی غەریب هەیەتی. ئەو کاتەی لەئەڵمانیا بووم، کە گوێم لەشیعرەکانی دەبوو، زۆرکاری تێدەکردم، دەتگوت رێك لەناخی مندایە. بەواتایەکی تر رەزاحەمە بەشیعرەکانی توانیویەتی بچێتە ناخی هەموو کوردێکی غەریب وگوزارشت لەهەست ونەستەکانی تاکی کورد بکات لەهەندەران.

گەرغەریبی چاوم بوایە لەمێژبوو دەرمهێنابوو
هیوای ئایندەم نەبایە ئێستا ئێسکیشم نەما بوو
غەریبی ژانە، خورپەیە، سووتانێکە بێ کڵپەیە
خەزانی توشیوو نەهاتە، وشکە گریان مەرگەساتە
گێژاوی گۆمێکی مەنگە، تونێلی تاریکی و مەرگە
زامێکە تابڵێی بەسوێ، هاوارێکە ناگەتە جێ

غوربەت

جگە لەغەریبی شاعیر هەوڵیداوە لەرێگەی شیعرەکانییەوە وەسفێکی وردوجوانی ژیانی هەندەران و غوربەت بۆ تاکی کورد بکات، بەتایبەتی لەکاتێکدا کە لەپاش راپەرینەوە بەهۆی رەوشی خراپی سیاسیی و ئابوورییەوە، کۆچی کوردان بەرەو هەندەران بەردەوامە، بەتایبەتی لەلایەن گەنجەکانەوە، کە کەمتر هیوایان بەژیان لە کوردستان هەیە. بەڵام رەزاحەمە وەکو کەسێکی بەئەزموون ئامۆژگاری گەنجەکان دەکات و دەڵێت: هەندارن ئەو بەهەشتە نییە کە خەونی پێوە دەبینین، بگرە وڵاتێکی بێ رەنگ و بۆیە.
لەهەمووشی گرنگتر باسی مەسەلەی تەنهایی دەکات، کە کاریگەری گەورەی هەیە بەسەر خەڵکییەوەو بەشێکی دانەبڕاوە لەژیانی ئەوروپا.

هێندەم نۆشیوە تاڵی جودایی
بوومەتە پاشای دونیای تەنهایی

لەلایەکی تریشەوە باسی خاڵێکی گرنگی تر دەکات، کە ئەویش وابەستەبوونی رۆحی تاکی کوردە بەکوردستانەوە. پێدەچێت تۆ بەهەزاران کیلۆمەتر لەکوردستان دووربکەویتەوە، بەڵام ناتوانیت رۆح و گیانت بەجێبهێڵیت وهەمیشە خەیاڵ ومێشکت لای کوردستانە.

که من رۆحەکەم لە کوردستانە
بەمن چی خۆشی ئەم هەندەرانە

ئەم لایەنەش زۆر گرنگە چونکە زۆربەی کۆچەری کورد بەهۆی بێزاری لەژیانی کوردستان، وادەزانێت ئیتر دەتوانێت مێژووی چەندین ساڵەی بسڕێتەوەو بەرەو خۆشی هەندارن بڕوات و ژیانێکی نوێ دەستپێبکات، بەڵام دواتر کە دەگاتە ئەوێندەر ئینجا دەزانێت، کە ناتوانێت بۆ چرکە ساتێکیش خەون وخەیاڵ ورۆحی لەکوردستان داببڕێت. دواتریش ئینجا هەست بەجودایی، تەنهایی، بێکەسی دەکات، ئەمانەش لەرووی رۆحییەوە ئازاری زۆری پێدەبەخشن.

بێ رەنگ و بۆیە جیهانی غوربەت
پڕە لەتاسە وهەنسك و حەسرەت
کە من رۆحەکەم لە کوردستانە
بەمن چی خۆشی ئەم هەندەرانە
بێ ناز و بێکەس بێ دۆست و بێ هاودەم
بوومەتە هاوڕێی گیانی گیانی خەم
هێندەم نۆشیوە تاڵی جودایی
بوومەتە پاشای دونیای تەنهایی
بێ کۆڵ و دەستە وماڵ و میوانم
بەبێ هاوخوان وبێ دیواخانم
مەڵێن هاوارم بەسەر زارییە
بوونم وابەستەی کوردەوارییە
من خۆشی ژیانی نەیخەڵەتانم
دەستی زۆرداری دەڕیپەڕاندم
بێ داڵدا و چارەم نیمە دەرەتان
لەوێ رۆح کێشان و لێرەش رۆح سووتان

جێگەی ئاماژەیە ئەم شیعرە لەلایەن خالید رەشید کراوەتە گۆرانی.

ژن

ژن لەناو شیعرەکانی رەزا حەمەدا پانتایی باشی داگیرکردووە، لەهەمانکاتیشدا هەستێکی زۆرجوان و پێشکەوتنخوازانەی بەرامبەر بەژنان هەیە. پێش چەند ساڵێك لەکاتی خۆپیشاندانی کۆمەڵێك ژنی کوردستان، بۆ داواکردنی مافەکانیان و دژایەتی ستەم و زوڵمی پیاوسالاری، دەقێکی شیعری رەزاحەمەیان لەسەر لافیتە نووسیبوو. ئەمەش گوزارشت لەگرنگی ئەو دەقە شیعرییە دەکات، کە رێك لەگەڵ هەست و نەستی ژنانی کوردستاندا هاتووە. بەبڕوای من ئەم شیعرە،

یەکێکە لەو شیعرە جوانانەی کە بۆ ژن نووسراوە.

ئەگەر ئەم دونیا گوڵێك بێت،
تۆی ئافرەت رەنگ و بۆیەتی
هەر کەسێکیش تۆی خۆش نەوێت
دیارە رقی لەخۆیەتی

ئازار و تراژیدیاکانی گەلی کورد

ئەو شاعیرانەی کە هەڵقووڵاویی گەلەکەیانن و هەست بە ئازار و مەینەتییەکانی دەکەن، دەتوانن داهێنانی جوان و گرنگ لە شیعرەکانیاندا بکەن. دیارە هەتاوەکو هەستێکی گەورەشت نەبێت، ناتوانیت دەقێکی شیعری جوان بنووسیت. هەروەها دەشتوانن بەشیعرەکانیان بەرگریی لەگەلەکەیان بکەن. رەزاحەمە چەند دەقێکی جوانی شیعری هەیە، کە گوزارشت لەو کارەسات و مەینەتییە گەورانە دەکات کە بەسەر گەلی کورد لەباشووردا هاتووە.

ئەگەر وتیان هەواری کاروانی ئێوە بۆچی دوورە
ئەگەر وتیان داروبەردی وڵاتەکەی لەمەڕ ئێوە بۆچی سوورە
هەموو هاوارکەن بەجارێك بڵێن، چونکە
لەئاسمانی مەڵبەندەکەی لەمەڕ ئێمە
لەجێی باران خوێن دەبارێت، خوێن دەبارێت
ئای، ئای کوردستانەکەم.

«خوێن بارین» وەسفێکی مەجازی جوانە بۆ ئەودۆخە ناخۆشەی کە پێش راپەرین لەلایەن رژێمی بەعسی فاشیستەوە بەسەر کوردستاندا سەپێنرابوو، هەزاران گوند سووتابوون، ملیۆنان کەس ئاوارەی شارەکان بوون، پرۆسەی بەدناوی ئەنفال وکیمیابارانی هەڵەبجە، هەموو مەلێکی هیوای کوردی کوشتبوو.

هەڵەبجە

کارەساتی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە، یەکێکە لەو تراژیدیا گەورانەی کە بەسەر گەلەکەمان هاتووە، زۆر شاعیریش بۆ ئەو کارەساتە شیعریان وتوە. رەزاحەمەش لەمبارەیەوە دەقێکی شیعری هەیە، هەرچەندە من کەمێك سەرنجم هەبوو لەسەری، بەڵام ئەم دەقە شیعرییە کاتێك هونەرمەندی ناسراو زاهیر جەلال کردی بەگۆرانی، دەنگدانەوەی گەورەی هەبوو.

دونیاخەمە، ژیان ژانە، بۆ شارەکەی بەهاری سوور

هێرۆشێمای کوردستانە، هەڵەبجەی دایکی شارەزوور
کۆرپە بەبێشکە و لانکەوە منداڵ بەسنگی دایکەوە
بۆ یادی نەورۆزی ئەمساڵ سووتان بوون بەکڵی زووخاو
مەرجە هەموو بەرد و داری هەڵەبجەی تینوی رزگاری
بکەینە خەنجەری تۆڵەی بەر پشتوێنی کوردەواری.

من کاتی خۆشی بە کاك رەزام وت، شوبهاندنی هەڵەبجە بەهیرۆشیمای ژاپۆن، لەرووی مێژوویی و سیاسیشەوە هەڵەیەکی گەورەیە. بەداخەوە کەم کەس شارەزای مێژووی ژاپۆنن بەتایبەتی لەکاتی جەنگی دووەمی جیهاندا، ژاپۆن تاوانی ئێجگار گەورەی بەرامبەر بەگەلانی ئاسیاویی کردووە بەتایبەتی چینی و کۆری، نزیکەی 30 ملیۆن هاوڵاتی سیڤیلی ئاسیاوییان کوشتووە، جگە لەکۆیلەکردنی ملیۆنان ژنی ئاسیاوی، کە رێك وەکوداعش مامەڵەیان لەگەڵدا کردوون. بۆمبارانکردنی هیرۆشیما و ناکازاکییش دەرئەنجامی تاوانەکانی ژاپۆن بووە بەرامبەر بەجیهان. بەڵام ئێمە لەماڵی خۆماندا پەلاماریانداوین چونکە کوردین. جێگەی ئاماژەیە کاك رەزا خۆی وتی، کاتێك جەنابی مام جەلالی بینیووە، ئەویش هەمان رەخنەی لێگرتووە.

شیعری سیاسی

من چاوم بەکۆمەڵێك شیعری سیاسی کاك رەزا کەوتووە بەتایبەتی ئەوانەی کە دژی جەنگی براکوژیی و گەندەڵی و ناعەدالەتی دەسەڵاتی کوردی نووسیویەتی، لەو بڕوایەدام زیاتر دروشمی سیاسین تاوەکو دەقی شیعری. بەداخەوە لای ئێمە خەڵکی وافێربووە دەبێت شاعیر یان نووسەر بۆ هەموو رووداوێکی سیاسی هەڵوێستی هەبێت، کە ئەمە بەبڕوای من کارێکی باش نییە و زۆرجاریش ئەم هەڵوێستانە نووسەران دەخاتە هەڵەوە، چونکە ناتوانێت کارێکی جوانی ئەدەبی پێشکەش بکات. مەرج نییە هەموو شاعیرێك لەشیعری سیاسیدا سەرکەوتووبێت، چونکە دونیای سیاسەت بەپێچەوانەی ئەدەبەوە، دونیای جوانی نییە. زۆربەی ئەو شاعیرانەشی کە شیعری سیاسیان وتوە، دواتر لەهەندێکیان پەشیمان بوونەتەوە. مایکۆفسکی کە یەکێکە لەشاعیرە مەزن و داهێنەرەکانی روسیا، کۆمەڵێك شیعری جوانی هەیە، بەڵام کەم کەس هەیە حەزی بەخوێندنەوەی شیعرە سیاسییەکانی بێت کە بۆ شۆرشی روسیا و بۆلشەفییەکان نووسیویەتی.

دوا قسە

جگە لەم شیعرانەی کە باسمکردن، رەزاحەمە کۆمەڵێکی دەقی شیعری

ئێجگار جوانی تری هەیە، کە هەموویان گوزارشت لەجوانی و داهێنانی گەورە دەکەن. هیوادارام لەداهاتوودا هەموویان کۆبکاتەوەو لەدیوانێکی شیعری جواندا، پێشکەشی خوێنەرانی بکات، چونکە دڵنیام خەڵکێکی زۆر، چێژ وخۆشی لەدەقە شیعرییەکانی دەبینن.